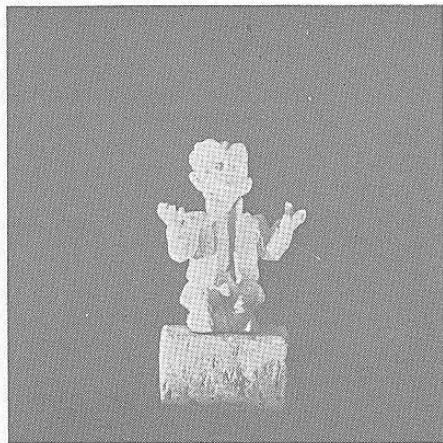

OTVARANJE PRISTUPA MITU

Otvaranje pristupa mitu¹ podrazumeva napore hermeneutike mita. Hermeneutika znači više nego interpretacija pojedinosti, čak više od zbira svih pojedinačnih interpretacija: Ona je pre duhovni poduhvat, koji se u svojoj nameri da interpretira-tumači i objašnjava — nikada ne usmerava samo prema pojedinostima. Hermeneutika je nastala kada se počelo osećati da su sadržaji tradicije, inače u svojoj celosti povezani za čitavu tradiciju, bez naročito objašnjenja predavani i primani kao nešto samo po sebi razumljivo, iziskivali naročito bavljenje svojim smislom. Hermeneutički postupak polazi uvek od ubeđenja da je ponovno zadobijanje izgubljenog smisla vredno ozbiljnog napora. Takva ubeđenja su pokretačke snage u duhovnoj istoriji, koja pored svog prvobitno-stvaralačkog, poseduje i svoj hermeneutički aspekt.

Hermeneutička potreba za mitom se javila još u staro doba, a javljala se još izraženije u srednjem veku i početku novog doba, što je kao grčka i rimska mitologija gradilo sastavni deo evropske tradicije. Ipak iz te potrebe nije nastala hermeneutika, pošto je ta potreba usmeravana uvek na pojedinosti, a zadovoljavala se uglavnom sa dva načina pojedinačnih interpretacija: alegorijskim i euhemerističkim načinom. U prvom slučaju bogovi su svodeni na apstraktne ili prirodne pojmove prostim izjed-

načavanjem, a u drugom su takođe svodeni na fiktivne istorijske ličnosti. Cilj je bio, na taj način, zadržati te bogove kao elemente jedne kulture, koja se nastavljala u vaspitanju omladine i u literaturi i umetnosti kao sopstvena kultura.

Tako je bilo još kod pisca jednog sazetog mitološkog dela, italijanskog humaniste Natala Kontija (Natale Conti), koji je pod imenom Natalis Komes (Natalis Comes) objavio u Veneciji *Deset knjiga mitologije ili tumačenja priča (Mythologiae sive explicationum fabularum libri decem)*. Tu je bio važan utilitas, korisnost mita (*«tanta est sane utilitas, quam ex fabularum cognitione percipimus, quanta nullis verbis explicare posset»*), a stoga i svako objašnjenje pravilno, koje je od najstarijih alegorijskih tumačenja nudila sama antička tradicija. Njegovo priznanje pravoj korisnosti mitologije za čoveka savremene kulture određuje graničnu liniju, posle koje je počelo ono novo: hermeneutički odnos prema mitologiji kao celini, a time i ozbiljno bavljenje mitom, kao istorijskim fenomenom, nezavisno od njegove korisnosti ili štetnosti, kao istorijskim fenomenom.

Primeri prelaznja i vraćanja nazad prema starom alegorijskom i euhemerističkom načinu tumačenja bilo je i kasnije. Prvo se sa svom upornošću i ozbiljnošću javilo ono Novo — hermeneutička potreba, hermeneutički proces, jedan strogo naučno zamišljen ogled hermeneutike — kod Đanbatista Vikoa (Giambattista Vico). To je bilo očigledno već u njegovom *De antiquissima Italorum sapientia ex linguae Latinae originibus eruenda*, od koje je u Napulju, 1710. izašla samo jedna sveska (*Metaphysicus*), a zatim u njegovom velikom delu, kojim je njegovo ime ušlo u duhovnu istoriju: *Osnovne crte nove nauke o zajedničkoj prirodi naroda*, ili u originalu još opširnije: *Principi di una scienza nuova intorno alla comune natura delle nazioni, per la quale si ritrovano i principi de altro sistema del diritto naturale de le genti*. A zatim slede još dve proširene obrade: *Secunda scienza nuova*, i poslednje izdanje kratko pre Vikoove smrti 1744.

Sa Vikoom nastaje literatura koja se više ne bavi naivno i nekomplikovano pristupom mitu, na stari alegorijski i euhemeristički način. Namera ovog objavljivanja je da se iznese izbor iz literature u obliku zbornika tekstova. Prvi predstavnik u Nemačkoj bio je Herder, sa *Dnevnikom* svoga puta po moru 1769. od Rige preko Nanta (Nantes) za Pariz, koji je dugo ostao neštampan (štampan je tek posle njegove smrti) i stoga je ostao bez uticaja, kao što je bilo u početku sa Vikoovim mislima. Njih je iskoristio Fridrih August Volf (Friedrich August Wolf) za svoju kritiku Homera, 1807. Zajedničko kod Vikoa i Herdera bilo je to što su oni hermeneutički postupak, koji svojom ozbiljnošću isključuje alegorizam ili euhemerizam, nezavisno jedan od drugog i svaki za sebe, našli u vanliterarnoj situaciji, u kojoj su mislili da su našli i početnu situaciju mita.

Verovali su da stoje naspram takvog egzistencijalističkog početka za koji nisu mogli da pretpostave da je ikada pre njega nešto jednostavnije bilo. Za Herdera je takva situacija postojala na moru, za Vikoa za vreme njegovog devetogodišnjeg boravka u dvorcu Vatola, u divljim, bregovitim predelima Cilento, čiji su stanovnici za njega predstavljali Napolitance sa visokom jezičkom kulturom, sa svojim širovim dijalektom predstavnike »prvih nemih vremena naroda«. »Nemi (*mutoli*) su davali od sebe bezoblične glasove« — glasi njegova 58. aksioma; iskustvo koje mu je omogućilo da bez dvoumljenja privati reč *mythos* — »nem« i, istovremeno, držeći se doslovnog teksta Odiseje (up. strana 203.) — »pravi govor« (strana 1.).

Posle ovog duplog uvoda u oblast saznanja koja se graniči sa literaturom — posle naizgled najbizarnijeg, a sigurno najoriginalnijeg poglavlja Vikoa i ogleda iz Herderovog putopisa — naš zbornik mora početi u najtešnjoj vezi sa klasičnom nemačkom literaturom: sa hermeneutičkim ogledom Karla Filip Morica iz 1795. godine — *Uče-*

nje o bogovima ili mitološke poezije starih, koji je on prethodno najavio kao *Gledište o mitološkim poezijama*. Ne bi bilo pravo, međutim, da se on shvati samo kao glasnik Getea, iako njegova hermeneutika počiva na mitološkoj vežbi Getea i Silera, koja je kod njih — kao i kod Helderlina samo povezana sa religioznom ozbiljnošću — nije bila ništa drugo do jedan od načina praktične hermeneutike.

Naš izbor se ne ograničava samo na »teoretsku hermeneutiku« — da bi suprotstavio taj izraz onoj »praktičnoj« — on ipak ne sme, zbog svog karaktera zbornika, ništa izostaviti iz teoretskih razloga i zbog suprotstavljanja jedne teorije drugoj. Čitalac treba da, uz pomoć ovog izbora, sledi hermeneutiku mita od 1725. do 1964. na njenom širokom polju. Izbor je tako sačinjen da gradi uzdužni presek, uz pomoć hronološkog reda autora, koji su dobili svoja mesta prema godini izdanja njihovih prvih strogih spisa, koji pripadaju »teoretskoj« hermeneutici — a ne spisa sa deskriptivnom težnjom kako se to čini u *Bogovima Grčke* Valtera F. Ota. Svaki odabrani deo predstavlja svojim upućivanjima ili polemikom, koji idu zajedno, istovremeno i deo iz preseka: on treba da podstakne na dalje čitanje kako dela istog autora tako i njegovih protivnika.

Govor o mitologiji Fridriha Šlegela, jedan samostalni deo *Razgovora o poeziji* u trećoj svesci njegovog Atheneuma (1800.) označava gledište po kome teoretsko-hermeneutički postupak nema za cilj da pređe u praktičnopersničku hermeneutiku stare mitologije, već u jednu novu mitologiju. Time je dostignuta granica tog izbora. Kritičar opširnog V. H. Rošerovog leksikona grčke i rimske mitologije, koji je započeo 1890. godine, Ferdinand Dimler, iskusni filološki istraživač, piše: »Da bavljenje mitologijom ima nečeg opojnog — poznato je i razumljivo, i istraživač mita će morati da bude do izvesnog stepena i teogonski pesnik«. Naš zbornik će pokazati da to ne mora tako da bude, niti da je moglo tako biti otkada se krajnje praktični hermeneutički odnos prema mitologiji, gde se ona sreće u životu, ne nudi u smislu daljeg stvaranja poezije.

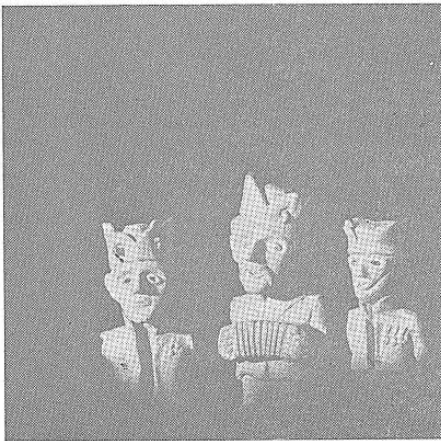
Druga granica izbora data je tamo gde je hermeneutički odnos prema mitu uskraćen. Jedan rani ali dugo dejstvujući primer, karakteristika grčkih mitova u *Aglaofanusu* (1829) Kristijana Augusta Lobeka, punog razuzdanih lažnih priča, koje stoga nisu iziskivale potrebu za hermeneutikom, prihvaćen je kao dodatak. Ne izbegavajući potrebu za hermeneutikom, 1825. osnovao je Karl Gotfrid Miler svojom *Prolegomenom za naučnu mitologiju* istorijsko bavljenje grčkim mitovima, i dokazao da izbegavanje hermeneutičkog postupka nije preduslov naučnosti. Oto je u svojoj knjizi *Teofanija — duh stare grčke religije*, u kojoj preovlađuje apologetska crta, izrazio mišljenje da je »u svadi koja je proizišla iz Krojcerove simbolike (u kojoj su uzeli učeća pored Lobeka i G. Hermana još i K. O. Miler), istraživanje mita primilo smrtni udarac i do danas se nije oporavilo«. Ovo je trebalo da se obistinilo u užem krugu klasične filologije, naročito u poređenju sa njenim zamašnim počecima, ali ne i u širem krugu hermeneutike mita, koja obuhvata i filosofiju, etnologiju, psihologiju, kao i pokušaje posebne nauke mitologije.

Fridrih Krojcer je sjedinjavao u sebi i svome delu maksimum potrebe za hermeneutikom i maksimum propusta prave hermeneutičke polazne tačke. Nasuprot Vikou i Herderu, on je birao sebi stanovište o hermeneutičkom odnosu ne prema tome šta je moglo ranije da se pojavi, već prema tome šta je istorijski bilo najkasnije i čiji znak nosilo: pred njim je lebdela hermeneutička vežba novoplatonaca, za koju je verovao da sme da je vrati u davnine. Njegova simbolika sastojala se u tome da alegorija, uzeta u svojoj osnovi, treba da udovolji višim, filozofskim i religioznim zahtevima, kako u starom dobu tako i u Krojcerovo doba. Ništa lakše nego hermeneutičku potrebu zavarati samostalno stvorenom »simbolikom«. Od Krojcera pa na ovamo svaka simbolika

koja nije stečena na hermeneutici zasnovanoj pojedinačnim strogim interpretacijama — mora se smatrati iz osnova nepouzdanom.

Ipak, Krocjer je načinio odskočnu dasku do dve najviše tvorevine filofske hermeneutike mita: do Hegelove *Hermeria* klasičnih bogova Grčke i do Selingove filofske mitologije. Za Hegela je Krocjerova simbolika nudila onu stariju stepenicu neuravnoteženosti orijentalnog i grčkog načina nad kojim je trebalo da trijumfuje ono klasično grčko koje svoje oblike i sadržaje potpuno ujedinjuje u likovima bogova, epifanijom duha za jednu višu umetnost i religiju. Za Selinga je Krocjer dao potpuno suprotan primer onoga što je mit bio u istoriji sveta. Da bi ovo najkraće izrazio prihvatio je reč engleskog pesnika Kolridža: »tautološki« — ono što kaže isto, a ne ono što kaže drugo, što je alegorijski ili simbolički mitologija. Stoga su, pošto je ovo moralo biti dosledno prihvaćeno, nastale, prema Selingu, i tako strašne posledice u kultu kao što su ljudske žrtve. Nemački filosof i engleski državnik ser Džordž Grej, dva savremenika koji su, nezavisno jedan od drugog, zauzeli stav suprotan Krocjerovom, došli su međusobno tako blizu da su jedan drugom mogli pružiti ruku.

Naravno da se Otu mora dati utoliko za pravo što se do pravog istraživanja mita — pod uslovom da se pod traživanjem podrazumeva unutar povezan naučni poduhvat, koji je sa različitih strana upućen na isti događaj — nije došlo do današnjeg dana. Nasrtaj i započinjanje, ovo karakteristično jedinstvo moderne duhovne nauke — mo-

ram opet da ponovim — jeste za hermeneutiku, ne samo za hermeneutiku mita, pedesna, ako ne i jedina forma. Hermeneutika je do izvesnog stepena i u okviru sistematskog postupka više ili manje obuhvaćenih oblasti moguća, kako je ostvarena u vezi sa mitom u *Psihologiji naroda* Vilhelma Vunta ili u Kasirerovoj *Filosofiji simboličnih formi*. No, i u kratko sažetom kazivanju jednog drugog načina bavljenja mitom, kao kod Gerersa i Maksa Milera ili Junga i Bakhofena, da navedemo međusobno sasvim različite parove, može da leži vrlo izražena hermeneutika, utoliko više što su oni jezgrovitiji.

Savremena hermeria, koja je jezička izvedba onog što je bilo dovoljno nekadašnjoj hemeneutičkoj potrebi, a koja istovremeno zadovoljava zahtev istine, čiji je stupanj opet meren merilom prouzrokovanim vremenom, uvek je moguća. Kraj hermeneutike ne može se zamisliti u tom smislu što bi hermeria, tekst koji objašnjava, stupio na mesto prvobitnog teksta, kao istovredan, a delo fenomenološki i istorijski utvrđene nauke i jezičke umetnosti, na mesto prafenomena.

¹⁾ Tekst je objavljen kao predgovor istoimenoj knjizi 1967. godine.

Prevod sa nemačkog
LJUBICA STOJANOVIĆ

DRAGOLJUB PAVLOV

rastanak bolan kao harikiri

Izgubljeni ljudi
napuštene žene
lutaju ko morem
tragovi od pene

IGRAČKA

Osvald imaše
damu koja
u nogu svira
sama bez sebe
noću se trese
i politira

SEĆANJE NA RUSOA CARINIKU

dok mi suva draga ispod lišća trune
druga mi se već u večnu ljubav kune
još se sećam
iz cirkusa čoveka od gume
predosećam
iz prašume narandžaste pume

RASTANAK BOLAN KAO HARIKIRI

U kabini
drvenoj haljini
i na kraju primi
mnogo pozdrava

Jedno drugom
mahali smo
vencima
od lanjskih brda
i na kraju primi
mnogo pozdrava

A preklanjska
držali smo
u naručju
već preklana
i na kraju
nećemo se više videti

U kajiti
u posmrtnoj sviti
i na kraju
nećemo se više stiditi

Ostadoše
lanjska brda
u lancima
skamenjena zauvek
i na kraju primi
mnogo pozdrava

LEPA SMRT

njemu su levu ruku otkinuli
i oba oka iskopali
pa su ga vukli po plavom jezeru

RADE TOMIC

nova kuća

LEPO JE TRSJE

Lepo je trsje
Kad iz njega ptica prne
Lepo veče
Kada se u vodi obrne
Lep je žuti fantom
Kad se u viru oglasi
Lepa deca vetrova
Ogoljeni talasi
Kao lepeza
Otvaraju se prsti smrti
Jedna lepa svetlost
I nas će strti

NOVA KUĆA

Duh žumski seli se u me
Ja svoje delo završio sam
Nečujan bezimen
Vetar kroza me duva
Čas u jednom čas u drugom obliku
Na sve strane polećem
Ja novorođeni beskućnik
Na obrednoj gozbi sam
Rilicama muve mirisne sokove sišem
Slabašni kao aveti od slame
Vesnici nebeski
U rumeno lišće odenuše me

RIBAR NA TRŽNICI

Kupite moje talase
Noću će vam pesak donositi
Činićete sve po volji
Niko vas ništa neće pitati
Želite li eto vam školjke na dlanu
Vrbe tek olistale
Horizont u daljini ukazaće se
Kao zavijoreni rumeni steg
Moje ribe nezanimljive su
Lovih ih noćas
U čeljusti nekog čudovišta
Zamalo se ne utopih
I skupe su
Kupite moje talase
Evo iz oka mi ishode
Samo polako goniće vas napred
Čarobnim hukom
Horizont u daljini rumeni se